

Savaş Alanları Turizminin Kavram Karmaşası Üzerine Bir Tartışma

Derleme Makale/ Review Article

Onur AKGÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Turizm Fakültesi/ Asst. Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Faculty of Tourism

e-mail: onurakgul@yahoo.com

Özet

Bu çalışmada, savaş alanları turizmi kavramının; karanlık turizm, hüznün turizmi ve ölüm turizmi gibi kavramlar arasındaki tanım ve kapsam farklılıklarından yola çıkarak, savaş alanları turizminin literatürde ayrı bir tanımla ele alınması yönünde gerekçelerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada literatür taramasından faydalanılmış; 1996-2021 yılları arasında yayımlanmış olan özgün 68 makale, 9 tez, 15 kitap/kitap bölümü ve 4 bildiri araştırmaya dahil edilmiştir. Literatür araştırılırken İngilizce dilinde battlefield tourism, dark tourism, military tourism, thanatourism ve warfare tourism anahtar kelimeler; Türkçe dilinde ise karanlık turizm, savaş alanları turizmi, savaş turizmi, ölüm turizmi, hüznün turizmi ve askeri turizm anahtar kelimeler üzerinden tarama yapılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde, savaş alanları turizminin literatürde nasıl tanımlandığı, hangi kavramlarla ortak olarak kullanıldığı tespit edilmiş ve savaş alanları turizminin karanlık turizm, hüznün turizmi ve ölüm turizminden neden ayrı olarak ele alınması gerektiğini tartışılmıştır. Ardından savaş alanları turizminin kavramsal sınırlarını belirlemek ve bütünlük oluşturmak adına tanım önerisinde bulunulmuştur. Ayrıca araştırmanın, savaş alanları turizmine dair kapsamlı ve güncel bir literatür incelemesi içerdiği için özellikle ulusal literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Savaş Alanları Turizmi, Karanlık Turizm, Hüznün Turizmi, Ölüm Turizmi, Savaş Turizmi

A Discussion on the Conceptual Confusion of Battlefield Tourism

Abstract

This study aims to clarify the reasons behind the absence of a clear definition of battlefield tourism in the literature, emphasizing the distinctions in definition and scope among notions such as dark tourism, grief tourism, and thanatourism. The study utilized a literature evaluation, encompassing 68 articles, 9 theses, 15 books/book chapters, and 4 papers published from 1996 to 2021. During the literature review, the following keywords were employed in English: battlefield tourism, dark tourism, military tourism, thanatourism, and warfare tourism. In Turkish, the keywords utilized included dark tourism, battlefield tourism, war tourism, death tourism, sadness tourism, and military tourism. The investigation elucidated the definition of battlefield tourism within the literature, the themes it encompasses, and the rationale for differentiating it from dark tourism, grief tourism, and thanatourism. We subsequently offer a definition to delineate the conceptual parameters of battlefield tourism and promote cohesion. This study seeks to fill the void in national literature by offering the most thorough and current analysis of battlefield tourism.

Keywords: Battlefield Tourism, Dark Tourism, Grief Tourism, Thanatourism, War Tourism

Makalenin Künyesi/ Article Information: Akgül, O. (2024). Savaş Alanları Turizminin Kavram Karmaşası Üzerine Bir Tartışma, *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5 (2), 103-122.

Giriş

Tarihi mirasın ana cazibe kaynağı olduğu yerlerin değerlendirilmesiyle ilişkili olan miras turizmi, kültür turizminin en hızlı gelişen ve büyüyen alanlarından birisidir (Timothy & Boyd, 2003; McKercher, Ho & Du Cross, 2005). Çünkü miras turizmi, şehirleri, anıtları, binaları, sanat eserlerini, arkeolojik alanları, savaş alanlarını, kaleleri, somut olmayan mirasları ve doğal güzellikleri içeren çeşitli turizm ürünlerini kapsamaktadır (Garrod & Fyall, 2000; Timothy & Boyd, 2003). Bu geniş kapsamıyla miras turizmi, bireylerin kendi köklerini yeniden keşfedebilmelerini ve tarihi olayların meydana geldiği yerleri ziyaret ederek geçmişe dair fikir edinebilmelerini sağlamaktadır (Smith & Richards, 2013). Miras turizminin unsuru olan kültürel mirası korumaya yönelik uluslararası fikir birliği Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Miras alanlarının inşası sürecinde savaş alanları, siperler, mezarlıklar, cephe hatları, askeri altyapı ve eserler de potansiyel turizm destinasyonları olarak geliştirilerek yeniden tanımlanmıştır (Jansen Verbeke & George, 2015). Böylece savaşların gerçekleştiği alanlara turistik ziyaretler başlamış ve bu doğrultuda savaş alanları turizmi ortaya çıkmıştır.

Savaş alanları turizmi, insanlık tarihine mül olmuş savaşların yüzyıllar boyu anılması ve nesilden nesile aktarılması ile günümüzde önemli bir niş turizm çeşidi olarak yer edinmiştir. Özellikle ülkemiz, asırlar boyunca Anadolu topraklarında meydana gelen çeşitli savaşlar nedeniyle savaş alanları turizmi açısından zengin bir mirası barındırmaktadır (Uzun & Zaman, 2020). Günümüzde Afyon, Kütahya ve Uşak'taki Başkomutan Milli Parkı, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ve Gelibolu Tarihi Alanı gibi çeşitli savaş alanları da savaş alanları turizmi faaliyetleri kapsamında ziyaret edilen yerler arasındadır (Akbulut & Ekin, 2018b). Ulusal alanyazında savaş alanları turizmi ile ilgili yapılan çalışmaların büyük bölümünün Çanakkale bölgesi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Çelik, 2017). Bununla birlikte Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı (Alaeddinoğlu & Aliagaoglu, 2007; Kılıç & Akyurt, 2011; Oflaz & Soylu, 2023), Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı (Yırık & Seyitoğlu, 2014) ve Nenehatun Tarihi Milli Parkı (Aksakallı, Selçuk & Işık, 2017) çalışmalarda konu edinen savaş alanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2017; Akbulut & Ekin, 2018a). Ancak savaş alanlarına yönelik yapılan çalışmalarda "savaş alanları turizmi" kavramı yerine karanlık turizm, hüznün turizmi veya ölüm turizmi gibi kavramlara yer verildiği görülmüştür. Söz konusu kavramların sadece savaş alanlarına değil, insanların acı çektiği veya hayatını kaybettiği, tarihte iz bırakan çeşitli trajik olayların gerçekleştiği yerlere yönelik yapılan çalışmalarda da yer edinmesinden dolayı ilgili literatürde bir kavram bütünlüğü sağlanamamaktadır. Bu problem doğrultusunda çalışmanın amacı, savaş alanları turizminin literatürde nasıl tanımlandığını, hangi kavramlarla açıklandığını tespit etmek ve savaş alanları turizminin karanlık turizm, hüznün turizmi ve ölüm turizminden neden ayrı olarak ele alınması gerektiğini tartışmaktır.

Savaş Alanları Turizmi

Savaş, tarafların iradelerini birbirlerine kabul etmeye zorlamak için kuvvet kullanma eylemleridir (Von Clausewitz, 2018). İnsanlar, yıllardan beridir ölüm, şiddet veya felaketle anılan yerlere ilgi göstererek seyahat etmek ve bu tecrübeyi yaşamak istemiştir (Stone & Sharpley, 2008). Savaş alanları, fiziksel coğrafyanın savaş, seyahat, anma ve turizm yoluyla sembolik alanlara dönüştürüldüğü yerlerdir (Ekin & Akbulut, 2018). Başka bir ifadeyle, kültürel miras değerine sahip olan savaş alanları, çatışmalarda acı

çekenlere ve ölenlere saygı göstermek amacıyla ziyaret edilen mekânlardır (Leopold, 2007).

Savaş alanlarının turistik olarak ziyaret edilmesinin ilk olarak 19. yüzyıla tarihlenen Waterloo Muharebesi mekânlarına yapılan seyahatlerle başladığı kabul edilmektedir (Basarin, 2011). Bu alanlar, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan süreçte, savaşların gerçekleştiği yerlerde anıtların ve müzelerin kurulmasını takiben artan ziyaretlerle popülerlik kazanmaya başlamıştır. (Baldwin & Sharpley, 2009; Walter, 2009; Hertzog, 2012). 20. yüzyılda özellikle okulların yaptığı geziler sayesinde I. Dünya Savaşı'nın batı cephesindeki muharebe alanlarına olan ilgi giderek artmıştır (Seaton, 2000; Jansen Verbeke & George, 2015). Turistik amaçlı ziyaretlerin dışında savaş alanlarının eğitim amacıyla 18. yüzyıldan itibaren acemi subaylara savaş esnasında nasıl bir strateji uygulamaları gerektiğini öğretmek için kullanıldığı ve ayrıca subayların savaş tarihini araştırmaları yönünde teşvik edildiği de bilinmektedir (Hall, 2005). Nitekim dünyanın çeşitli yerlerindeki savaş alanlarını ziyaret etmek, son yıllarda en hızlı büyüyen turizm fenomenlerinden biri haline gelmiştir (Hall, Basarin & Lockstone Binney, 2011; Basarin & Hall, 2008). Büyük savaşların yaşandığı bu alanlar günümüzde milyonlarca insanın ilgisini çekmiş ve savaş alanlarına yönelik anma törenleri ile başlayan bu seyahatler, "savaş alanları turizmi" olarak adlandırılan önemli bir turizm faaliyetinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Aliağaoğlu, 2004; Yeşildağ & Atay, 2011).

Bir etkinliğin turizm türü olarak tanımlanması için nelerin gerektiği konusunda bir fikir birliği olmamakla birlikte, söz konusu etkinlik için temelde insanların seyahat etme motivasyonunun olması ve bu etkinliğin ekonomik bir değer oluşturması gerektiği söylenebilir. Günümüzde, savaş alanları çeşitli motivasyonlarla ziyaret edilmektedir. Savaş alanlarına yönelik turizm etkinlikleri farklılık gösterse de bu alanları ziyaret eden yerli ve yabancı ziyaretçilerin saygı duymak ve şehitleri hatırlamak gibi manevi duygularla motive oldukları görülmektedir. Hükümetler de savaş alanlarında yapılan anma törenleri ile vatandaşlarının ulus bilincini güçlendirmekte ve seyahat etmeleri konusunda teşvik etmektedirler (Yeşildağ & Atay, 2011; Yeşildağ, 2019; Korkmaz, 2020). Frost'a (2007) göre savaş alanlarını ziyaret etmenin temel etkenleri arasında ölenleri anmak, savaşın nedenini ve detaylarını öğrenmek vardır. Hall & Basarin (2009) ise tarihe ilgi, geçmişle yeniden bağlantı kurmak, şehitleri ve gazileri anmak, herkesçe bilinen mezarlıkları görmek, tanıdık bir şehit için yas tutmak, savaş olgusunu anlamak, zaferi kutlamak, savaşla ilgili anıtları görmek ve daha iyi bir tarih bakışı kazanmak gibi etkenlerle tarihi savaş alanlarını ziyaret ettiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte, savaş alanlarını ziyaret etme motivasyonları milliyete göre değişebilmektedir. Örneğin; İngilizlerin ve Amerikanların savaştığı alanlara yapılan seyahatlerde anma, hac ziyareti ve kahramanlıklara tanık olma motivasyonu olduğu görülürken (Caddick-Adams, 2005; Kiesling, 2005), Almanların ise askeri eğitim vermek amacıyla savaş alanlarını ziyaret ettiği görülmektedir (Hall, 2005). Slade (2003), Gelibolu Tarihi Alanı'na gelen Avustralyalı ve Yeni Zelandalı turistlerin seyahat motivasyonlarında ölüm turizmi olmadığını, Birinci Dünya Savaşı'nın kutsal kabul görülen alanlarına bir hac ziyareti yapmak amacıyla geldiğini tespit etmiştir. Başka bir araştırmada da Gelibolu Tarihi Alanı'na gelen ziyaretçilerin savaş alanlarını deneyimlemek ve zaferi kutlamak için bölgeye seyahat ettikleri ortaya koyulmuştur (Korkmaz, 2020).

Butler & Suntikul (2013b), savaş alanlarını ziyaret etme motivasyonlarının, karanlık turizm motivasyonu ile aynı görülmesinin yanlış olduğunu savunmaktadır. Yazarlara göre, karanlık turizm motivasyonu ölüm ve kötülüğe duyulan bir meraktan gelmektedir. Kaya (2006) da savaş alanlarını ziyaret motivasyonları arasında mirasa ya da kültüre

yönelik bir merak etkeninin olabileceğini ifade etmektedir. Nitekim literatür doğrultusunda, savaş alanlarına yönelik yapılan ziyaretleri ayrı bir turizm türü olarak tanımlayabilmek mümkündür.

Turizm türlerinin sınıflandırılması noktasında da ortak bir fikir henüz ortaya çıkmamakla birlikte, sürekli yeni kavramların ortaya atılması daha karmaşık bir durum yaratmıştır. Turizmin şekli ve çeşitleri üzerine yapılan araştırmalarda çoğu kaynaklar farklı sınıflandırmalar yapmıştır. Bunun nedeni de turizm türlerinin birbirine yakın olması ve aralarında kesin çizgiler konulamamasıdır (Kozak vd., 2001: 13). Bundan dolayı bazı turizm türlerinin birden çok turizm çeşidi altında değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin; kırsal turizm, eko turizm, doğa turizmi gibi kavramlar ayrı kavramlar gibi görülse de temelinde aynı faaliyetleri içermektedir. Başka bir örnek olarak av turizmi, bazı çalışmalarda (Soykan, 2003) kırsal turizmin alt boyutu olarak ele alınırken, bazı çalışmalarda da (Yıldırım, 2021) spor turizminin alt boyutlarından biri olarak görülmektedir. Bazı turizm türlerinde de yabancı dil çevirisinden kaynaklı alternatif kavramlar ortaya çıkmıştır. Örneğin “dark tourism” Türkçe literatürde “kara, karanlık, siyah, keder, ölüm turizmi” gibi çeşitli şekillerde isimlendirilmekle birlikte en uygun kavramın “hüzün turizmi” olduğu görüşü bulunmaktadır (Demirer & Hatırnaz, 2023). Demirer & Hatırnaz (2023), turizm çeşitlerinin ayırt edilebilmesindeki temel etkenin, bireylerin seyahat amaçlarına göre olduğu görüşünü savunmaktadır. Nitekim yazarlar, savaş alanları turizmini, ziyaret amaçlarına göre turizm çeşitleri çatısı altında alan/yer temelli turizm sınıfında ele almıştır.

Savaş alanları, tarihi olayları zaman ve mekân olarak birbirine bağlamakta, insanları anılarıyla buluşturmakta ve bu nedenle korunması gereken yerler olarak görülmektedir (Jansen Verbeke & George, 2015). Ayrıca savaş alanlarına yapılan ziyaretler, savaşın ve insanlığın acımasızlığını ortaya çıkarma ve bireylere barışın ne kadar değerli olduğunu hatırlatma potansiyeline sahiptir (Zhang, 2010). Nitekim, bireyler ve toplumlar üzerinde köklü değişikliklere neden olan savaş alanları turizmi (Basarin, 2011), hem ulusal hem de uluslararası turizm pazarında önemli bir paya sahip olmuştur (Hall ve ark. 2011).

Savaş alanları, barındırdıkları tarihi ve kültürel değer nedeniyle dünyadaki birçok ülkede milli park statüsünde korunmaktadır. Milli parklar hem fiziki çevre hem de kültürel çevre yönünden büyük çeşitliliklere sahip olabilmektedir. Çünkü milli parklar, bireylerin duygusal, kültürel ve fiziki yenilenme alanları olarak gelecek kuşaklar için muhafaza edilen doğal miras kadar, uluslar için önemli olan kültürel mirasın da korunduğu sahalardır (Aliağaoğlu, 2004). Ilgar (2015) da yerli turistlerin savaş alanlarını ziyaret etme tercihinde ilgili coğrafi sınırların milli park ilan edilmesinin etkili olduğunu ifade etmektedir. Savaş alanları turizmi, kültürel miras uzantılarına yapılan ziyaretlere, kültürel eserlere genel bir bakışa ve diğer temsillere atıfta bulunan miras turizmi içerisinde dahil edilmektedir (Butler & Suntikul, 2013a).

Yöntem

Bu çalışmada, savaş alanları turizmi kavramının karanlık turizm, hüzün turizmi ve ölüm turizmi gibi kavramlar arasındaki tanım ve kapsam farklılıklarından yola çıkarak, savaş alanları turizminin literatürde ayrı bir kavram olarak ele alınması yönünde gerekçelerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Savaş alanları turizmi, uluslararası alanyazında battlefield tourism, military tourism ve warfare tourism gibi kavramlarla daha yaygın olarak kullanılsa da ulusal alanyazında savaş alanları turizmi yerine karanlık turizm, hüzün turizmi veya ölüm turizmi gibi daha geniş turizm çeşitlerini kapsayan kavramların

yerine kullanılması, ilgili kavramların tanımında ve kapsamında belirsizliklere yol açmaktadır. Bu doğrultuda savaş alanları turizminin neden ayrı bir kavram olarak ele alınması gerektiğine yönelik gerekçelerin sunulmasıyla bu probleme çözüm üretilmesi öngörülmektedir. Böylece araştırmanın, savaş alanları üzerine çalışacak araştırmacıları ortak bir kavram kullanmaları yönünde teşvik edeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel sorusu, “Savaş alanları turizmi kavramı ile ilişkili hangi kavramlar tercih edilmektedir ve bu kavramlar nasıl tanımlanmaktadır?” şeklindedir. Araştırmanın birinci alt sorusu “Savaş alanları turizmi ile ilişkilendirilen kavramlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?”; ikinci alt sorusu ise “Savaş alanları turizmi kavramı yerine hangi kavramlar ne kadar sıklıkla kullanılmaktadır?” şeklindedir.

Araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tercih edilmiştir. İkincil veri kaynakları olarak değerlendirilen dokümanlar, doğrudan alınan bilgilerle birlikte kullanılabilir diğer veri kaynaklarını oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2021). Doküman analizi, araştırmanın hedefi olan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Doküman analizi, nitel araştırmada en değerli bilgi kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir (Hoepfl, 1997). Çünkü dokümanların incelenmesiyle araştırılan olgu hakkında çeşitli bilgiler elde edilebilmektedir (Travers, 2001).

Doküman analizinin kullanıldığı çalışmalarda güvenilirliği sağlamak için söz konusu dokümanların elde edilmesinde olabildiğince açık ve net yolların takip edilmesi ve dokümanların yetkili kişilerden veya resmi kurumlardan izin alınarak kullanılması gerekmektedir (Forster, 1994). Araştırmanın inandırıcılığı için ise Yıldırım & Şimşek (2021), araştırma sürecinin tutarlı olması, veri analizine yönelik kanıtlar sunulması, verilerin nesnel bir yaklaşımla toplanması, veri analizinde uzman görüşü alınması, bulguların gerçekliği ve benzer ortamlarda geçerliğine yönelik kanıtlar sunulması gerektiğini önermektedir. Nitekim bu araştırmada incelenen dokümanlar erişime açık, doi ve erişim adresleri olan çalışmalardan oluşmaktadır. Ayrıca dokümanların seçilmesinde kullanılan anahtar kelimeler uzman görüşü alınarak belirlenmiş olup, analizin aşamalarına dair bilgi verilmiştir. Bulguların gerçekliği olarak da çalışmalarda geçen kavram tanımlamalarına birebir yer verilmiş, İngilizce tanımlar Türkçe diline çevrilerek dil kontrolleri yapılmıştır.

Dokümanların analizi, Forster (1994) tarafından önerildiği üzere beş aşamada yapılmıştır; dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, analiz etme ve kullanma. Bu doğrultuda, çalışmanın amacına uygun olan dokümanlar, Ocak-Mayıs 2024 tarihlerinde toplanmıştır. Makale, tez, kitap bölümü ve bildirilerden oluşan dokümanlar, Google Scholar arama motoru aracılığıyla ulusal ve uluslararası veri tabanlarından ve YÖKTEZ’den elde edilmiştir. Dokümanlar araştırılırken İngilizce dilinde battlefield tourism, dark tourism, military tourism, thanatourism ve warfare tourism anahtar kelimeler; Türkçe dilinde ise karanlık turizm, savaş alanları turizmi, savaş turizmi, ölüm turizmi, hüznün turizmi ve askeri turizm anahtar kelimeler üzerinden tarama yapılmıştır. Söz konusu anahtar kelimeler, araştırmacının incelemeleri doğrultusunda en sık karşılaşılan kelimeler olarak not edilmiş ve bir uzman görüşü alınarak seçimi kararlaştırılmıştır. Üçüncü aşamada, elde edilen çalışmalar incelenmiş ve araştırmanın amacına uygun olup olmadığına kanaat getirilmiştir. Bu noktada, literatürdeki çalışmalardan yalnızca bir savaş/çatışma alanını konu edinen araştırmalar tercih edilmiştir. İlgili anahtar kelimeler aracılığıyla, 1996-2021 yılları arasında yayımlanmış olan özgün 68 makale, 9 tez, 15 kitap/kitap bölümü ve 4 bildiri araştırmaya dahil edilmiştir. Ardından çalışmanın amacına uygun olan

kavramsal tartışmalar tespit edilmiş, son aşamada ise tespit edilen uygun veriler kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlanması

Araştırmanın temel sorusunun cevabı olarak; savaş alanları turizmi kavramı açıkça tanımlanmamış, uluslararası ve ulusal literatürde genellikle karanlık turizm (dark tourism), hüznün turizmi (grief tourism) veya ölüm turizmi (thanatourism) gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir (Moeller, 2005; Kaya, 2006; Baldwin & Sharpley, 2009; Kılıç & Akyurt, 2011; Venter, 2011; Van der Merwe, 2014; Upton, 2015; Alili, 2017; Chang, 2017; Çakar, 2017; Çelik, 2017; Ekin & Akbulut, 2018; Proos & Hattingh, 2019; Dresler & Fuchs, 2021; Fathi, 2021; Kodalak & Baltacı, 2023; Oflaz & Soylu, 2023; Türk, 2023). Savaş alanlarına yapılan ziyaretler, bazı çalışmalarda askeri turizm veya askeri miras turizmi olarak tanımlanmıştır (Bończak, 2013, Venter, 2017; Ramos, Salgado, Saraiva, & Ramos, 2018; Zienkiewicz, Podciborski & Kaźmierczak, 2021; Maltseva & Kononov, 2022; Zavarika, 2022). Ulusal literatürde yer alan bazı çalışmalarda ise gerek konu başlığında gerek anahtar kelimelerde “savaş alanları turizmi” veya “savaş turizmi” kavramlarının tercih edildiği görülmektedir (Doğaner, 2006; Alaeddinoğlu & Aliğaoğlu, 2007; Kanlı, 2008; Atay & Yeşildağ, 2010; Yeşildağ, 2019; Kılıç & Akyurt, 2011; Yeşildağ & Atay, 2011; Özçelik, 2012; Uzun, 2014; Ilgar, 2015; Yıldız, Yıldız & Aytemiz, 2015; Aksakallı ve ark. 2017; Çatır, 2017; Akbulut & Ekin, 2018a; Akbulut & Ekin, 2018b; Dilek, 2018; Okuyucu & Erol, 2018; Eren, 2019; Çimen, 2020; Uzun & Zaman, 2020; Ülker Demirel, 2020; Yeşildağ, 2020; Akbulut & Ekin, 2021; Şimşek, 2021; Yeşildağ & Özkök, 2021; Akbulut & Ekin, 2022; Türk, 2023; Oflaz & Soylu, 2023; Kodalak & Baltacı, 2023).

Aylan & Kaya (2020), uluslararası literatürde “karanlık turizm”, “ölüm turizmi (thanatourism)” ve “savaş alanları turizmi” kavramlarının sıklıkla yer aldığına, Türkçe literatürde ise “hüznün turizmi” ve “savaş alanları turizmi” kavramlarının kullanıldığına dikkat çekmiştir. Şengül, Genç & Türkay (2020), uluslararası literatürde ifade çeşitliliği en fazla olan turizm çeşidinin “karanlık (dark) turizm” olduğunu ve kavram hakkında kesin bir ifade birliğinin bulunmadığını belirtmiştir. Yazarlar, ulusal literatürde ise ağırlıklı olarak “hüznün turizmi” kavramının kullanıldığı ifade edilse de çalışmanın araştırma alanına göre savaş alanları turizmi gibi kavramların kullanılmasının da yerinde olacağına dikkat çekmiştir. Özdemir & Çakmak (2022) ise hüznün turizmüne yönelik yapılan araştırmalarda anahtar kelime olarak “savaş alanları turizmi” kavramının öne çıktığına dikkat çekmiştir. Savaş alanları turizmi kavramına ikâme olarak kullanılan hüznün turizmi, karanlık turizm ve ölüm turizmi gibi kavramların ulusal ve uluslararası literatürdeki tanımlamaları Tablo 1’de yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt sorusunun cevabı olarak; Tablo 1’de yer alan beş kavramın ortak noktalarına bakıldığında; savaş, ölüm, mezarlık, felaket, fedakârlık, afet, vahşet, trajedi gibi kavramların öne çıktığı görülmektedir. Tanımlarda genellikle, insana acı ve üzüntü veren olayların yaşandığı, ölümle ve şiddetle ilişkilendirilen mekânların ortak unsur olduğu görülmektedir. Diğer taraftan; karanlık turizm, hüznün turizmi, ölüm turizmi ve savaş alanları turizmi kavramlarının tanımlarında ortak noktalar olduğu gibi farklılıkların da olduğu görülmektedir. Karanlık turizm ve hüznün turizmi dahilinde ziyaret edilen mekânlar sadece savaş alanlarıyla sınırlı olmayıp, insanların ölümüyle sonuçlanan infaz, suikast, katliam, kaza, salgın, terör, doğal afet, insanlık suçu ve benzeri çeşitli trajik olayların yaşandığı yerleri ve bu olaylarla ilişkili müzeler, hapishaneler ve işkence kampları gibi insanlarda keder, acı, hüznün ve korku gibi duygular hissetmelerine neden olan tüm mekânların ziyaretlerini kapsamaktadır. Bu

durum da savaş alanları turizminin tanımında bir kavram karmaşasına neden olmaktadır. Diğer yandan, literatürde savaş alanları turizmini karanlık (dark) turizm, hüznün turizmi ve ölüm turizmi gibi kavramlardan ayrı olarak nitelendiren sayılı çalışmalar dikkate değerdir. Smith (1998), savaş alanlarına ve anıtlarına yapılan ziyaretleri “savaş turizmi” olarak kavramsallaştırmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, savaş alanları turizmi kavramı aslında yeni bir olgu değildir.

Tablo 1: Savaş Alanları Turizmi ve İlişkili Kavramların Tanımları

Kavram	Yazar(lar)	Tanım
Savaş Alanları/Savaş Turizmi	Fathi (2021)	Eski savaş bölgelerini, savaş müzelerini, anıtları, anma yerlerini, askeri mezarlıkları ve hastaneleri ziyaret etmek ve anma törenlerine katılmak amacıyla yapılan seyahatlerdir.
	Ongun vd. (2021)	Savaşların yapıldığı mekânlara olan turistik ziyaretlerdir.
	Chen & Tsai (2019)	Ünlü savaş alanlarına ve mezarlıklara yapılan ziyaretlerdir.
	Chang (2017)	Savaş alanlarına ve mezarlıklara yapılan ziyaretlerdir.
	Diñer & Özdemir Güzel (2015)	Hüznün turizmi kapsamında olan; insanların savaş alanlarını, savaşların canlanmasını, savaş müzelerini görme ve deneyim kazanma yolculuğudur.
	Dunkley, Morgan & Westwood (2011)	Savaş anıtlarını, savaş müzelerini, savaş deneyimlerini ve savaş canlandırmalarını içeren alanları ziyaret etmektir.
	Venter (2011)	Karşıt taraflar arasında meydana gelen bir savaşın yaşandığı ve insanlar için önemli bir anlam ifade eden yere seyahat etmektir.
	Baldwin & Sharpley (2009)	Ruhsal ve duygusal deneyime odaklanan, kayıpları hatırlamak ve anmak için savaş alanlarına yapılan seyahatlerdir.
	Hall & Basarin (2009)	Savaşların ve çatışmaların yaşandığı yerleri ziyaret etme ve gözleme faaliyetleridir.
	Stone & Sharpley (2008)	Savaş alanlarını ziyaret etmeyi içeren bir niş turizm çeşididir.
	Prideaux (2007)	Savaş alanlarını ziyaret etme eylemidir.
	Doğaner (2006)	Savaş mekânlarını ve kalıntılarını görmek isteyen bireylerin katıldığı bir turizm hareketliliğidir.
	Rayner (2006)	Turist için kişisel bir tarihi anlamı olan bir savaş alanına yapılan seyahat, keşif veya katılımdır.
	Moeller (2005)	Ünlü savaş alanlarına ve mezarlıklara yapılan seyahatleri içeren, karanlık turizm/ölüm turizminin bir alt türüdür.
Karanlık (Dark) Turizm	Bhati ve ark. (2021)	Ölüm, felaket ve korkunç nitelikteki herhangi bir şeyin altında yatan temalarla ilişkili yerlere seyahat etme eylemidir.
	Schneider ve ark. (2021)	Ölüm, trajedi ve acı ile ilişkili olan; doğal afetler, devrimler, savaşlar, hapishaneler, sosyal felaketler, suçlar, fedakarlıklar, soykırım, vahşetler, paranormal olaylar, efsaneler ve mitler gibi konularla anılan turistik yerleri ziyaret etmektir.
	Wright & Sharpley (2018)	Geçmişte ölümler ve trajedilerle sonuçlanan doğal afet ve savaşlar gibi önemli olayların yaşandığı, pazarlanabilir turizm ürünleri olarak sunulan yerleri ziyaret etmektir.
	Buda & Shim (2017)	Turistlerin özellikle ölüm, acı veya vahşet konulu destinasyonları ziyaret ettiği özel ilgi turizmi çeşididir.
	Light (2017)	Ölüm, felaket, işkence veya hoş olmayan herhangi bir şeyle ilişkili bir turizm çeşidi için kullanılan genel bir terimdir.
	Yeneroğlu Kutbay & Aykaç (2016)	Savaşlar, felaketler, ölüm ve acı gibi karanlık deneyimlerin anılması ve yeniden canlandırılmasına yönelik yapılan seyahat ve faaliyetlerdir.
	Fonseca, Seabra & Silva (2016)	Ölüm, acı, felaket ve görünüşte ürkütücü olanla ilişkili, gerçek ve yeniden oluşturulmuş yerlere yapılan ziyaretleri içeren oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir seyahat olgusudur.
	Upton (2015)	Ölümlerle ilişkili yerlere yapılan seyahatlerdir. Ölüm turizmi (thanatourism) olarak da tanımlanmaktadır.
	Miles (2014)	İnfaz, katliam, suikast, mezarlık, toplu mezar, anıt, hapishane, toplama kampı ve savaş alanlarına yapılan ziyaretlerdir.
	Timothy (2011)	Ölüm, keder, felaket, yıkım ve insanlık trajedisinin yaşandığı yerlere yapılan seyahatlerdir.
	Robb (2009)	Şiddetin ana cazibe merkezi olduğu yerleri ziyaret etme eylemleridir.
	Sharpley & Stone (2009)	Soykırım alanlarının, doğal afetlerin yaşandığı yerlerin ve mezarlıkların ziyaret edilmesidir.
	Stone (2006)	Genellikle ölüm, acı ve ürkütücü görünüme sahip olan bölgelerle ilişkili yerlere seyahat etme eylemidir.

	Dann (2005)	Toplama kamplarını, savaş anıtlarını, mezarlıkları, toplu katliam bölgelerini, korku müzelerini, ölüm ve doğal afet alanları, tehlikeli yerleri ziyaret etmeyi içeren seyahatlerdir.
	Preece & Price (2005)	Ölüm, afet, şiddet eylemleri, trajik olaylar, ölüm sahneleri ve insanlığa karşı suçlarla ilişkili yerlere yapılan seyahatlerdir.
	Sharpley (2005)	Kitlesel, şiddetli, doğal, zamansız veya başka bir şekilde ölümle ilişkili yerlere yapılan turizm hareketliliğidir.
	Tarlow (2005)	Trajedilerin veya tarihsel olarak kayda değer ölümlerin meydana geldiği ve hayatımızı etkilemeye devam eden yerlere yapılan seyahatlerdir.
	Lennon & Foley (2000)	Ölüm, afet ve insanlık suçu ile ilişkili turistik alanları ziyaret etme faaliyetidir.
	Seaton (1999)	Sivil ölümlerin, felaketlerin, uçak kazalarının, batık gemilerin, salgınların, terör saldırılarının yaşandığı yerlere, mezarlıklara, anıtlara ve ölümle ilgili kanıtların olduğu yerlere yapılan ziyaretlerdir. (Ölüm turizmi kavramı da aynı şekilde tanımlanmaktadır.)
	Foley & Lennon (1996)	Turistlerin ölümün, trajedinin ve acı olayların yaşandığı yerlere seyahat etme eylemidir.
Hüzün Turizmi	Kürüm Varolğüneş (2018)	Bir toplumu derinden sarsan ve etkileyen tarihsel olayları, yaşanan acıları, kahramanlıkları, ünlü kişilerin ölümlerini anımsatan veya canlandıran bölgelere yapılan gezilerdir.
	Alili (2017)	Toplumlara ve dünya tarihine etki etmiş savaşların, soykırımların, doğal afetlerin, felaketlerin ve işkence olaylarının yaşandığı mekânları görmek için yapılan seyahatlerdir.
	Çelik (2017)	Tarihsel açıdan önemli olayların gerçekleştiği, anıların yeniden canlandırıldığı, gurur, acı veya üzüntüye sahne olmuş alanlara yapılan seyahatlerdir.
	Akoğlan Kozak & Kama (2016)	Soykırım ve işkence mekânlarına, teknolojik felaket ve doğal afet bölgelerine, savaş alanlarına, ünlü kişilerin öldüğü veya defnedildiği yerlere ve diğer üzücü olayların gerçekleştiği mekânların ziyaret edilmesidir.
	Akyurt Kurnaz & Kılıç (2016)	Acı ve keder duygularının birebir yaşandığı veya bu duyguların sembolik olarak temsil edildiği destinasyonların ziyaret edilmesidir.
	Kurnaz, Çeken & Kılıç (2013)	Savaş alanları, kitle imha alanları, cezaevleri, doğal felaket alanları ve bireylerde ölüm, keder, acı, hüznün ve korku duygularını hissettiren mekânlara yapılan ziyaretlerdir.
	Özçelik (2012)	Genel olarak trajik olayların yaşandığı yerlerin ziyaret edilmesidir.
	Kılıç, Akyurt Kurnaz & Sop (2011)	Ölüm, keder, korku gibi insanları etkileyen olayların yaşandığı yerlerdeki turizm hareketlilikleridir.
	Kılıç & Akyurt (2011)	İnsana çeşitli nedenlerle üzüntü veren mekânların turistik olarak ziyaret edilmesidir.
	Kılıç & Sop (2011)	Geçmişte yaşanmış savaşların verdiği yoğun gurur ve duygusallığın etkisiyle bireylerin savaş alanlarına yaptıkları seyahatlerdir.
Aliağaoğlu (2004)	Geçmişte yaşanmış ölüm acısı ve üzüntü gibi duyguların turizm amacıyla tüketilmesidir.	
Ölüm Turizmi (Thanatourism)	Reed (2018)	Mezarlıklardan hapishanelere, idam mekânlarından savaş alanlarına kadar ölümle ilgili çeşitli turistik faaliyetlerdir.
	Yeneroğlu Kutbay & Aykaç (2016)	Ölüm ve kederle ilişkili turizm türüdür.
	Sharpley (2009)	Ölüm ile ilişkili olan bir turizm çeşididir.
	Dunkley, Morgan & Westwood (2007)	Ölüm ve insanlık suçuyla ilişkili alanları ziyaret etmektir.
	Stone (2006)	Ölüm, acı ve görünüşte ürkütücü olanla ilişkili yerlere yapılan seyahat eylemidir.
	Slade (2003)	Turistlerin ölüm bölgelerini veya savaş alanlarını, mezarlıkları ve ölümlerin anıtlarını ziyaret etmesidir.
	Seaton (2000)	Savaş alanlarına yapılan ziyaretleri, cinayet ve vahşet yerlerini, ünlülerin ölüm yerlerini, mezarlıkları ve hapishaneleri, anıtları ve ölümün yeniden inşasını içeren etkinlikleri ve sergileri içeren bir kültürel miras turizmi çeşididir.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda, savaş alanları turizmi kavramına alternatif olarak yer verilen kavramların kullanılma sıklıklarına Tablo 2’de yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci alt sorusunun cevabı olarak; incelenen makale, tez, kitap/kitap bölümü ile bildirilerin ele aldığı kavramlara bakıldığında, uluslararası literatürde çoğunlukla savaş/savaş alanları turizmi kavramının (%39,3) tercih edildiği görülmektedir. İkinci sırada ağırlıklı kullanılan kavram ise karanlık (dark) turizm (%25,7), üçüncü sırada ise hüzün turizmi (%14,6) kavramının kullanıldığı

görülmektedir. Bu kavramlar açıklanırken, yerlerine alternatif kullanılan kavramlardan da bahsedilmiştir.

Tablo 2: Savaş Alanları Turizmi ve İlişkili Kavramların Kullanım Sıklıkları

Kavram	f	%
Savaş/Savaş Alanları Turizmi	46	39,3
Karanlık Turizm	30	25,7
Hüzün Turizmi	17	14,6
Ölüm Turizmi	10	8,5
Askeri Turizm/Askeri Miras Turizmi	10	8,5
Keder Turizmi	2	1,7
Terör Turizmi	2	1,7
TOPLAM	117	100

Doğaner (2006), karanlık turizmin soykırım kampları, terör bölgeleri, suikast yerleri, kaza mahalleri gibi çok çeşitli olayların geçtiği yerleri kapsadığını, bundan dolayı savaş alanları turizminin kültür turizminin bir alt dalı olarak ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Kaldı ki savaş alanlarının ziyaret edilme sebebi sadece trajik olayların yaşandığı veya insanların öldüğü yerler olduğundan değildir. Savaşın çeşitli dinamiklere sahip, insanlığa mâl olan nedenleri ve sonuçlarıyla başlı başına tarihi bir olay olmasından dolayı, insanlar kendi uluslarının veya başka ulusların tarihini öğrenmek, askerleri minnetle anmak için savaş alanlarını ziyaret etmektedir. Bu nedenle savaş alanları turizmini, karanlık turizmden veya hüzün turizminden ayrı bir kavram olarak kabul etmek gerekmektedir. Mowatt & Chancellor (2011) da karanlık turizm gibi geniş kavramların, çok farklı tarihi olayları ve çok farklı alanları tanımlayacak şekilde kullanılmaması gerektiğini savunmaktadır. Oflaz & Soylu (2023) da oldukça geniş bir kavram olan karanlık turizmi/hüzün turizmini şemsiye bir terim olarak değerlendirmektedir. Öyle ki Dunkley ve diğerleri (2007), hüzün turizmini; trajedi turizmi, savaş turizmi, soykırım turizmi, ekstrim turizmi, korku turizmi, kader turizmi ve yokluk turizmi olarak 7 türe ayırmıştır.

Turist için kişisel bir tarihi anlamı olan bir savaş alanına seyahat, keşif veya katılım olarak tanımlanan savaş alanları turizmi (Rayner, 2006), ölüm turizminden de (thanatourism) farklıdır; çünkü destinasyonu, turist motivasyonunu veya turu tanımlayan şey ölüm veya ölüm merakı ile ilgili değildir. Ziyaretçilere gerçek bir canlandırma imkânı tanıyan mekânsal sabitlik, savaş alanları turizminin en eşsiz yönüdür. Savaş alanları mirasının varlığı, birtakım kültürel uygulamaların veya eserlerin nesiller arası yeniden bir üretimine değil, savaş alanlarındaki kalıntılara dayanmaktadır (Miles, 2014; Yeneroğlu Kutbay & Aykaç, 2016). Savaş alanları turizmini karanlık turizm veya ölüm turizmden ayıran fark; karanlık turizm ve ölüm turizminin ilgi alanına ölüm ve trajik olaylar girerken, savaş alanları turizmi sadece askeri tarih ve kalıcı miras ile ilgilenmektedir (Venter, 2017). Bu noktada savaş alanlarındaki çekicilik unsurlarını mekân ve olay olarak ayırmak gerekmektedir. Mekânsal çekicilikleri savaş meydanları, surlar, kaleler, anıt mezarlar, ordu yolları, müzeler ve karargâhlar oluştururken; özel günler, savaş ve zafer yıl dönümleri ile barış antlaşması yıl dönümleri başlıca olaysal çekicilikleri oluşturmaktadır (Doğaner, 2006).

Fonseca ve diğerleri (2016), savaş turizmi veya savaş alanlarını turizmini, karanlık turizmin bir tipolojisi olarak ifade etmektedir. Bhati ve diğerleri (2021), karanlık turizmdeki “karanlık” unsurun, çoğunlukla savaşlar gibi tarihi olaylardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Stone (2012), karanlık turizmin evrensel bir tipolojisi veya evrensel olarak kabul görmüş bir tanımının olmadığını savunmaktadır. Ölüm ve felaketlerle ilgili çok çeşitli seyahatleri barındırdığı için karanlık turizm kavramının

tanımları ve açıklamaları eklektik ve karmaşık olmuştur (Sharpley & Stone, 2009; Raine, 2013; Isaac & Çakmak, 2014). Bu nedenle karanlık turizm kavramı çok kapsayıcı olsa da teorik açıdan zayıf kalmıştır (Dunkley, 2007). Askeri turizm olarak da ifade edilen savaş alanları turizmi kavramı için ise evrensel kabul görmüş bir tanım geliştirilememiştir (Venter, 2017).

Sonuç ve Tartışma

Savaş alanları turizmi yerine kullanılan farklı kavramlar, savaş alanlarıyla ilişkili olmayan alanların bile aynı kavram altında araştırmalarda yer almasına neden olmakta ve bu da literatürde bir kavram karmaşasına yol açmaktadır. Seyahat ve turizm literatüründe, savaş alanları ziyaretlerini konu edinen çalışmalarda karanlık turizm, hüznün turizmi veya ölüm turizmi gibi kavramlar kullanılsa da savaş alanları turizmi kavramının son dönemlerde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çeşitli nedenlerle ziyaret edilen savaş alanlarının turistik destinasyonlar olması, bu ziyaretlerin savaş alanları turizmi olarak adlandırılmasını anlamlı kılmaktadır. Nitekim literatürde savaş alanları turizmi kavramına daha sık yer verilmesi, bahsi geçen kavram karmaşalarının da önüne geçilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilir (Yeşildağ & Atay, 2011: 272).

Araştırmanın bulguları, savaş/çatışma alanlarını konu edinen çalışmalarda, savaş alanları turizmi kavramı dışında karanlık turizm, hüznün turizmi, askeri turizm, askeri miras turizmi, keder turizmi ve ölüm turizmi kullanıldığını göstermektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, özellikle savaş alanlarını inceleyen araştırmalarda ortak kavram kullanımında bir fikir birliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Savaş alanlarının konu edildiği ulusal araştırmalarda çoğunlukla hüznün turizmi kavramının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Alili (2017: 41), hüznün turizminin, gidilen destinasyona ve destinasyonda yaşanan olaylara göre çeşitlendiğini ifade etmektedir. Uluslararası çalışmalarda (Stone, 2012; Irimias, 2014; Upton, 2015; Light, 2017; Upton vd., 2018) ise karanlık turizm; ölüm, savaş, işkence ve terör gibi olayların yaşandığı yerlerin farklı türlerini birleştiren bir çatı kavram olarak değerlendirilmektedir. Nitekim yapılacak araştırmalarda fikir birliğini sağlamak adına, ulusal literatürde karanlık turizm/hüznün turizminin bir çatı kavram olarak ele alınması ve savaş alanları turizminin de çatı kavramın bir alt kolu olarak değerlendirilmesi mümkün olabilir.

Savaş alanları turizmi kavramı, ulusal literatüre kıyasla uluslararası literatürde daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Kavram birliğini sağlamak için ulusal literatürde de aynı paydada buluşmanın katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, özellikle ulusal literatürde savaş alanlarının konu edildiği çalışmalarda ortak bir kavram üzerinde durmak gerekmektedir. Savaş alanlarının tarihsel önemi, etkileri ve ülkemizdeki savaş alanlarının turizmdeki yeri göz önüne alındığında, savaş alanları turizmi kavramının daha yaygın bir şekilde literatürde yer edinmesi gerektiği düşünülmektedir. Uluslararası alanyazındaki çalışmalarda yer alan tanımlamalardan yola çıkarak, savaş alanları turizmi aşağıdaki şekilde tanımlanabilir:

“Savaş alanları turizmi, tarihte önemli bir yer edinmiş ve günümüzde izleri kalmış savaşların ve silahlı çatışmaların gerçekleştiği alanlarda bulunan mezarlıkları, cephe hatlarını, siperleri, anıtları, müzeleri, kaleleri, karargâh evleri ve savaşta kullanılan diğer taşınır/taşınmaz kültür varlıklarını ziyaret etmeye yönelik turistik seyahatleri içeren bir turizm çeşididir.”

Araştırmanın, savaş alanları turizmi kavramının tanımına ve tartışmalarına dair kapsamlı bir literatür taraması içerdiği için savaş alanları üzerine çalışacak araştırmacılara

kavramsal altyapıyı oluşturmada yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, aynı anlamda olan farklı kavramların kullanılması durumu yalnızca ulusal literatüre özgü değildir. Uluslararası literatürde de “death tourism” ve “thanatourism” gibi aynı anlama gelen kavramların farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir (Safyan, 2011; Sion, 2017; Turanjanin, 2020). Nitekim uluslararası literatürde de görülebilen kavram karmaşasına çözüm önermek adına benzer bir tartışma İngilizce dilinde yapılabilir.

Benzer kavram karmaşalarının sadece savaş alanları turizmi üzerine olmadığı bu araştırmada daha önce tartışılmıştır. Bu doğrultuda; eko turizm/doğa turizmi, kırsal turizm/tarım turizmi, sağlık turizmi/welness turizmi/termal turizm, helal turizm/islami turizm, gastronomi turizmi/yemek turizmi, erişilebilir turizm/engelli turizmi, diaspora turizmi/göç turizmi/köken turizmi gibi kavramlarda da fikir birliğini sağlamak, ortak ve ayırt edici kapsamları belirlemek üzerine tartışmalar yapılabilir. Bu hususa katkı sağlamak amacıyla alana yönelik sözlük veya ansiklopedi çalışmaları yapılarak çatı kavramlar ve alt kolları ortaya konulabilir.

Bu araştırmanın temel sınırlılığı, analize dahil edilen kaynakların sayısıdır. Gelecek araştırmalarda incelenebilecek kaynakların ve kullanılan anahtar kelimelerin sayısı artırılarak en güncel çalışmalar incelemeye alınabilir. Ayrıca savaş alanları turizmi ile ilişkilendirilen söz konusu kavramların hangi tür alan araştırmalarında kullanıldığı ve tanımlamalarda hangi ifadelerin öne çıktığını tespit etmek için içerik analizi yapılarak benzerlikler ve farklılıklar tartışılabilir.

Kaynakça

- Akbulut, O. & Ekin, Y. (2018a). Kültürel Miras Turizmi Olarak Savaş Alanları Turizmi: Türkiye’de Yer Alan Savaş Anıtlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri Analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 395-420. DOI: 10.17218/hititsosbil.397914
- Akbulut, O. & Ekin, Y. (2018b). Savaş Alanları Turizmi: Birleşik Krallık (İngiltere) Savaş Alanları Kaynak Merkezi (UK Battlefield Resource Center) Örneği ve Kurtuluş Savaşı Alanları Turizm Potansiyeli. *The Journal of Turkish Social Research*, 22(1), 105-142.
- Akbulut, O. & Ekin, Y. (2021). Toplumsal Hafıza, Kültürel Miras ve Savaş Alanları Turizmi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(Özel Sayı), 150-159. DOI: 10.30625/ijctr.954895
- Akbulut, O. & Ekin, Y. (2022). Yaşayan Tarih: Savaş Alanları Turizmi ve Yeniden Canlandırma Toplulukları Örneği. *Kent Akademisi*, 15(2), 439-451. DOI: 10.35674/kent.988625
- Akoğlan Kozak, M. & Kama, S. (2016). *Dark (hüzün) turizmi mekânı Olarak Çanakkale*, 8. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi’nde sunulan bildiri, 241-253. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, Nevşehir.
- Aksakallı, Z., Selçuk, G.N. & Işık, C. (2017). Nenehatun Tarihi Milli Parkı’nın Hüzün Turizmi ve Mabetleşme Yönünden Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, (4), 215-240.
- Akyurt Kurnaz, H. & Kılıç, B. (2016). İtici ve Çekici Faktörlerin Hüzün Turizmi Destinasyonlarında Memnuniyet ve Sadakate Etkisi: Çanakkale Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 139-164.
- Alaeddinoğlu, F. & Aliğaoğlu, A. (2007). Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 215-225.
- Aliğaoğlu, A. (2004). Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye’den Örnekler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 55-70.
- Alili, M. (2017). Avrupa’daki ve Türkiye’deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırılması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.
- Atay, L. & Yeşildağ, B. (2010). Savaş Alanları ve Turizmi. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 65-72.
- Aylan, S. & Kaya, İ. (2020). Bir Hüzün Turizmi Destinasyonu Olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi Ziyaretçilerinin Elektronik Yorumlarının İçerik Analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 488-504.
- Baldwin, F. & Sharpley, R. (2009). Battlefield Tourism: Bringing Organised Violence Back to Life, (Editor) Sharpley, R. & Stone, P.R.: *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*, İngiltere: Channel View Publications.
- Basarin, J.V. (2011). *Battlefield Tourism-Anzac Day Commemorations at Gallipoli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Deakin Üniversitesi, Avustralya.

Basarin, J.V. & Hall, J. (2008). The Business of Battlefield Tourism. *Deakin Business Review*, 1(2), 45-55.

Bhati, A., Agarwal, M., Tjayaindera, D.N., Aung, R., Thu M. & Nguyen, T.M.T. (2021). Dark Tourism in Southeast Asia: Are Young Asian Travelers Up For It?. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 22(5), 550-566. DOI: 10.1080/15256480.2019.1708223

Bończak, B. (2013). The Battle of Lodz 1914: A Chance To Develop Military Heritage Tourism in The Metropolitan Tourism Region of Lodz. *Tourism*, 23(1), 17-26. DOI: 10.2478/tour-2013-0002

Buda, D.M. & Shim, D. (2017). ‘Real’ and ‘Normal’ North Korea: On The Politics of Shining Light on The Darkness. Reply To: ‘Shining Light on The Darkness. Placing Tourists Within North Korean Tourism’. *Current Issues in Tourism*, 20(4), 443-445. DOI: 10.1080/13683500.2015.1032897

Butler, R. & Suntikul, W. (2013a). *Tourism and War*, İngiltere: Routledge.

Butler, R. & Suntikul, W. (2013b). Tourism and war: An ill wind?, (Editor) Butler, R. & Suntikul, W.: *Tourism and War* (s. 1-11). Routledge.

Caddick-Adams, P. (2005). Footprints in the mud. The British’ army’s approach to the battlefield tour experience. *Defence Studies*, 5, 15-26. DOI: 10.1080/14702430500096368

Chen, C.M. & Tsai, T.H. (2019). Tourist Motivations in Relation to a Battlefield: A Case Study of Kinmen. *Tourism Geographies*, 21(1), 78-101. DOI: 10.1080/14616688.2017.1385094

Chang, L.H. (2017). Tourists’ perception of dark tourism and its impact on their emotional experience and geopolitical knowledge: A comparative study of local and non-local tourist. *Journal of Tourism Research & Hospitality*, 6(3), 1-5. DOI: 10.4172/2324-8807.1000169

Çakar, K. (2017). *Bir hüzün turizmi destinasyonu olan Gelibolu Yarımadasını ziyaret eden turistlerin motivasyon ve deneyimlerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Çatır, O. (2017). Savaş Alanı Turizmi: Bir Literatür Taraması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 21-31. DOI: 10.26677/tutad.2017.1

Çelik, A. (2017). Hüzün Turizmi Üzerine Bir Derleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 41-55. DOI: 10.26677/tutad.2017.13

Çimen, H. (2020). Hüzün Turizminin Tercih Edilmesinde Temel Motivasyonların Kavramsal İncelemesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (47), 386-393. DOI: 10.17498/kdeniz.690123

Dann, G.M.S. (2005). Nostalgia in the Noughties, (Editor) Mercer, T.D.: *Global Tourism*, İngiltere: Routledge.

Demirer, D. & Hatırnaz, B. (2023). Alternatiflik mi, Aşırılaşma mı? Turizm Çeşitlerinin Son Güncel Durumu. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, (7)1, 32-62. DOI: 10.32572/guntad.1119859

- Dilek, S.E. (2018). Aktif Savaş Alanları Turizmi: Macera Mı? Kayıtsız Hazcılık Mı? Etik Bir Tartışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 931-938. DOI: 10.17719/jisr.2018.2703
- Dinçer, M.Z. & Özdemir Güzel, S. (2015). *Alternatif turizm çeşidi: Barış turizmi*, 16. Ulusal Turizm Kongresi'nde sunulan bildiri, 238.
- Doğaner, S. (2006). Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları. *Türk Coğrafya Dergisi*, (46), 1-21.
- Dresler, E. & Fuchs, J. (2021). Constructing The Moral Geographies Of Educational Dark Tourism. *Journal of Marketing Management*, 37(5-6), 548-568. DOI: 10.1080/0267257X.2020.1846596
- Dunkley, R.A. (2007). Re-peopling Tourism: A Hot Approach to Studying Thanatourist Experiences, (Editor) Ateljevic, I., Pritchard, A., & Morgan, N.: *The Critical Turn in Tourism Studies: Innovative Research Methodologies*, Hollanda: Elsevier.
- Dunkley, R. A., Morgan, N., & Westwood, S. (2007). A Shot in The Dark? Developing A New Conceptual Framework for Thanatourism. *Asian Journal of Tourism and Hospitality*, 1(1), 54-63.
- Dunkley, R., Morgan, N. & Westwood, S. (2011). Visiting the Trenches: Exploring Meanings and Motivations in Battlefield Tourism. *Tourism Management*, 32, 860-868. DOI: 10.1016/j.tourman.2010.07.011
- Ekin, Y. & Akbulut, O. (2018). Battlefield Tourism: An Examination of Events Held By European Institutions and Their Websites Related to Battlefields. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, 8(1), 73-123.
- Eren, N. (2019). *Savaşın Parçaladığı Toplumlar Arası Barış Paradigmasında Savaş Alanları Turizmi: Kars*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Fathi, R. (2021). Centenary (Battlefield Tourism), (Editör) Daniel, U., Gatrell, P., Janz, O., Jones, H., Keene, J.D., Kramer, A. & Nasson, B.: *1914-1918 Online: International Encyclopedia of the First World War*, Berlin: Freie Universität Berlin.
- Foley, M. & Lennon, J. (1996). JFK And Dark Tourism: A Fascination With Assassination. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4), 198-211. DOI: 10.1080/13527259608722175
- Fonseca, A.P., Seabra, C. & Silva, C. (2016). Dark Tourism: Concepts, Typologies and Sites. *Journal of Tourism Research & Hospitality*, (2), 1-6. DOI: 10.4172/2324-8807.S2-002
- Forster, N. (1994). The Analysis Of Company Documentation, (Editor) Cassell, C., & Symon, G.: *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*, Amerika Birleşik Devletleri: Sage.
- Frost, W. (2007). Refighting the Eureka Stockade: Managing a Dissonant Battlefield, (Editor) Ryan, C.: *Battlefield Tourism: History, Place and Interpretation* (s.187- 194). Elsevier.
- Garrod, B. & Fyall, A. (2000). Managing Heritage Tourism. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 682-708. DOI: 10.1016/S0160-7383(99)00094-8

- Hall, D. (2005). The Modern Model of The Battlefield Tour and Staff Ride. Post-1815 Prussian and German Traditions. *Defence Studies*, 5, 37-47. DOI: 10.1080/14702430500096848
- Hall, J. & Basarin, J.V. (2009). *Battlefield Tourism in Turkey: Motives for Attendance at Anzac Day Commemoration in Turkey, Tourist Experiences: Meanings Motivation And Behaviours, A International Conference*, İngiltere: Lancashire.
- Hall, J., Basarin, J.V. & Lockstone Binney, L. (2011). Pre-And Posttrip Factors Influencing The Visitor Experience at A Battlefield Commemorative Event: Gallipoli, A Case Study. *Tourism Analysis*, 16(4), 419-429. DOI: 10.3727/108354211X13149079788891
- Hertzog, A. (2012). War Battlefields, Tourism and Imagination. *Tourism Review*, 1-19. DOI: 10.4000/viatourism.1283
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing Qualitative Research: A Primer for Technology Education Researchers. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- Ilgar, R. (2015). Mabetleşen Bir Mekân: Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları Turizmi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 13(19), 1-20.
- Irimias, A. (2014). The Great War heritage site management in Trentino. Northern Italy. *Journal of Heritage Tourism*, 9(4), 317-331. DOI: 10.1080/1743873X.2014.908886
- Isaac, R.K. & Çakmak, E. (2014). Understanding Visitor's Motivation at Sites of Death and Disaster: The Case of Former Transit Camp Westerbork, The Netherlands. *Current Issues in Tourism*, 17(2), 164-179. DOI: 10.1080/13683500.2013.776021
- Jansen Verbeke, M. & George, W. (2015). Memoryscapes of The Great War (1914-1918): A Paradigm Shift in Tourism Research on War Heritage. *Tourism Review*, 8. DOI: 10.4000/viatourism.494
- Kanlı, E. (2008). *Başkomutan Tarihi Milli Parkının Savaş Turizmi İçerisindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kaya, O. (2006). *Ölüm turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kılıç, B. & Akyurt, H. (2011). Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 209-232.
- Kılıç, B., Akyurt Kurnaz, H. & Sop, S.A. (2011). Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisinin Belirlenmesi ve Hüzün Turizmi İlişkisi, (Editör) Öncü, M.A.: 12. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kılıç, B. & Sop, S.A. (2011). Hüzün Turizmi, Katarsis ve Alternatif Katarsistik Bir Destinasyon Örneği Olarak San Jose Madeni. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 8(3), 6-22.
- Kiesling, E. (2005). The United States Army's Historical Staff Rides. History and Historiography. *Defence Studies*, 5, 48-58. DOI: 10.1080/14702430500096863

- Kodalak, O. & Baltacı, M. (2023). Hüzün Turizmi ile İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 6(3), 1137-1156. DOI: doi.org/10.33083/joghat.2023.327
- Korkmaz, H. (2020). Evaluation of Gallipoli Historical Site in the Scope of International Battlefield Tourism, (Editor) Babacan, H.: *Academic Studies in Social, Human and Administrative Sciences* (s. 313-331). Gece Publishing.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2001). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar, Detay Yayıncılık* (5. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kurnaz, H.A., Çeken, H. & Kılıç, B. (2013). Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 57-73.
- Kümbetoğlu, B. (2021). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (7. Baskı), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kürüm Varolüneş, F. (2018). Hüzün Turizminde (Dark Tourism) Mabetleşme Süreci ile Mekânsal Belleğin İlişkilendirilmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(30), 4443-4451.
- Lennon, J.J. & Foley, M. (2000). *Dark Tourism- The Attraction of Death and Disaster*, İngiltere: Continuum.
- Leopold, T. (2007). A Proposed Code of Conduct for War Heritage Sites, (Editor) Ryan, C.: *Battlefield Tourism: History, Place and Interpretation*, Hollanda: Elsevier.
- Light, D. (2017). Progress in Dark Tourism and Thanatourism Research: An Uneasy Relationship with Heritage Tourism. *Tourism Management*, 61, 275-301. DOI: 10.1016/j.tourman.2017.01.011
- Maltseva, K.A. & Kononov, A.Y. (2022). Prospects for the Development of Military Heritage Tourism in Primorsky Krai (Case of the Vladivostok Fortress). *Servis v Rossii i za Rubezhom (Services in Russia and Abroad)*, 16(2), 134-143. DOI: 10.24412/1995-042X-2022-2-134-143.
- McKercher, B., Ho, P.S.Y. & Du Cross, H. (2005). Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26, 539-548. DOI: 10.1016/j.tourman.2004.02.018
- Miles, S. (2014). Battlefield Sites as Dark Tourism Attractions: An Analysis of Experience. *Journal of Heritage Tourism*, 9(2), 134-147. DOI: 10.1080/1743873X.2013.871017
- Moeller, M. (2005). *Battlefield tourism in South Africa with special Reference to Isandlwana and Rorke's Drift Kwazulu-Natal*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Pretoria, Pretoria. <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/27455/Dissertation.pdf?sequence=1>
- Mowatt, R.A. & Chancellor, C. H. (2011). Visiting Death and Life: Dark Tourism and Slave Castles. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1410-1434. DOI: 10.1016/j.annals.2011.03.012
- Oflaz, M., & Soylu, B. Ç. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Sürecinde Önemli Yeri Olan Savaş Alanlarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Gelibolu Tarihi Alanı, Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (49-1), 629-650.

- Okuyucu, A. & Erol, F. (2018). Savaş Alanları Turizmine Yönelik Motivasyon, Duygu ve Deneyimler: Metristepe ve İnönü Şehitlikleri-Bozüyük Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 135-151. DOI: 10.1501/Cogbil_0000000195
- Ongun, U., Çuhadar, M. & Kervankıran, İ. (2021). Süleyman Demirel Demokrasi-Kalkınma Müzesi ve Anıt Mezarının, Hüzün Turizmi ve Yöre Ekonomisi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4(2), 201-217.
- Özçelik, H. (2012). *Gelibolu-Waterloo Karşılaştırması Yoluyla Türkiye’de Keder Turizmi Potansiyeli Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Özdemir, F. & Çakmak, T.F. (2022). Hüzün Turizmi Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 389-406. DOI: 10.32572/guntad.1026021
- Preece, T. & Price, G.G. (2005). Motivations of Participants in Dark Tourism: A Case Study of Port Arthur, Tasmania, (Editor) Ryan, C., Page, S.J., & Aicken, M.: *Taking Tourism to The Limits: Issues, Concepts and Managerial Perspectives*, Hollanda: Elsevier.
- Prideaux, B. (2007). Echoes of War, (Editor) Ryan, C.: *Battlefield Tourism: History, Place and Interpretation*, Hollanda: Elsevier.
- Proos, E. & Hattingh, J. (2019). Advancing Heritage Tourism in The Central Karoo: The South African War Battlefields Route. *Development Southern Africa*, 37(4), 678-693. DOI: 10.1080/0376835X.2019.1698409
- Raine, R. (2013). A Dark Tourist Spectrum, International Journal of Culture. *Tourism and Hospitality Research*, 7(3), 242-256. DOI: 10.1108/IJCTHR-05-2012-0037
- Ramos, E., Salgado, M., Saraiva, R. & Ramos, I. (2018). Importance of Historical Recreations in Military Tourism: Lusitanos Resistance to the Roman Invasion in Serra Da Estrela. *Journal of Tourism Research*, 19, 136-146.
- Rayner, M. (2006). *Battlefields: Exploring the Arenas of War, 1805-1945*. Avustralya: New Holland Publisher.
- Reed, K. (2018). *Thanatourism to Dark Tourism: The Transition of The Religious Sacred to Secular Sacred*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, State University of New York, New York. https://digitalcommons.buffalostate.edu/museumstudies_theses/14/
- Robb, E. (2009). Violence And Recreation: Vacationing in The Realm of Dark Tourism. *Anthropology and Humanism*, 34(1), 51-60. DOI: 10.1111/j.1548-1409.2009.01023.x
- Safyan, A.R. (2010). A Call for International Regulation of the Thriving “industry” of Death Tourism. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 33, 287-319.
- Schneider, A., Anghel-Vlad, S., Negrut, L., Goje, G. & Para, I. (2021). Tourists’ Motivations for Visiting Dark Tourism Cites: Case Of Romania. *The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences*, 30(1), 140-150.
- Seaton, A.V. (1999). War and Thanatourism: Waterloo 1814-1915. *Annals of Tourism Research*, 26(1), 130-158.

Seaton, A.V. (2000). Another Weekend Away Looking for Dead Bodies: Battlefield Tourism on the Somme and in Flanders. *Tourism Recreation Research*, 25(3), 63-77. DOI: 10.1080/02508281.2000.11014926

Sharpley, R. (2005). Travels to the Edge of Darkness: Towards a Typology of 'Dark Tourism', (Editor) Ryan, C., Page, S.J., & Aicken M.: *Taking Tourism to the Limits: Issues, Concepts and Managerial Perspectives*, Hollanda: Elsevier.

Sharpley, R. (2009). Shedding Light on Dark Tourism: An Introduction, (Editor) Sharpley, R. & Stone, P.R.: *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*, İngiltere: Channel View Publications.

Sharpley, R. & Stone, P.R. (2009). *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. İngiltere: Channel View Publications.

Sion, B. (2017). Memorial Pilgrimage or Death Tourism? A Jewish Perspective. *Liturgy*, 32(3), 23-28. DOI: 10.1080/0458063X.2017.1295720

Slade, P. (2003). Gallipoli Thanatourism. *Annals of Tourism Research*, 30(4), 779-794. DOI: 10.1016/S0160-7383(03)00025-2

Smith, V. (1998). War and Tourism: An American Ethnography. *Annals of Tourism Research*, 25(1), 202-227.

Smith, M. & Richards, G. (2013). *Routledge Handbook of Cultural Tourism*. İngiltere: Routledge.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*. 12, 1-11.

Stone, P.R. (2006). A Dark Tourism Spectrum: Towards a New Post-disciplinary Research Agenda. *International Journal of Tourism Anthropology*, 1(3/4), 318- 322. DOI: 10.1504/IJTA.2011.043713

Stone, P.R. (2012). Dark Tourism and Significant Other Death. Towards A Model of Mortality Mediation. *Annals of Tourism Research*, 39(3), 1565-1587. DOI: 10.1016/j.annals.2012.04.007

Stone, P.R. & Sharpley, R. (2008). Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective. *Annals of Tourism Research*, 35, 574-595. DOI: 10.1016/j.annals.2008.02.003

Şengül, S., Genç, K. & Türkay, O. (2020). Her Şeyin Turizmi (Mi?): Turizm Çeşitlerini İsimlendirme Problemi. *Journal of New Tourism Trends (JOINNTT)*, 1(1), 14-21.

Şimşek, M. (2021). "Karadeniz'in Çanakkale'si" Harşit Vadisi Savunması'nın Hüzün Turizmi Bağlamında İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 379-388.

Tarlow, P. (2005). Dark Tourism: The Appealing 'Dark' Side of Tourism and More, (Editor) Novelli, M.: *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases*, Hollanda: Elsevier.

Timothy, D.J. (2011). *Cultural Heritage and Tourism: An Introduction*. İngiltere: Channel View Publications.

Timothy, D.J. & Boyd, S.W. (2003). *Heritage Tourism*. Amerika Birleşik Devletleri: Prentice Hall.

Travers, M. (2001). *Qualitative Research Through Case Studies*. Amerika Birleşik Devletleri: SAGE Publications.

Turanjanin, V. (2020). "Death Tourism" in Europe: A Potential Problem in Croatia. *Forensic Research & Criminology International Journal*, 8(1), 11-13.

Türk, O. (2023). Savaş Alanlarına Yönelik Algılanan Destinasyon İmajının Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerindeki Etkisinde Destinasyon Aidiyetinin Rolü: Muş Malazgirt Savaş Alanı Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(48), 310-333.

Upton, A. (2015). *Understanding the Reflections of Battlefield Tourists Regarding Their Experiences to Sites Associated with WWI and the Vietnam War: An Analysis of Travel Blogs*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Auckland Teknoloji Üniversitesi, Yeni Zelanda. <https://openrepository.aut.ac.nz/server/api/core/bitstreams/fb945dad-56e2-475f-a792-727f8e0a3052/content>

Upton, A., Schanzel, H. & Lück, M. (2018). Reflections of battlefield tourist experiences associated with Vietnam War sites: An analysis of travel blogs. *Journal of Heritage Tourism*, 13(3), 197-210. DOI: 10.1080/1743873X.2017.1282491

Uzun, E. (2014). *Savaş Alanları Turizmi Üzerine Coğrafi Bir Değerlendirme: Antep Savunması Örneği*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Uzun, E. & Zaman, S. (2020). Savaş Alanları Turizminin Bir Çekiciliği Olarak Antep Savunması Mirası: Potansiyeli ve Gaziantep Turizmi Açısından Önemi Üzerine Coğrafi Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 919-940.

Ülker Demirel, E. (2020). Yabancı Turistlerin Unutulmaz Turizm Deneyimleri Üzerine Netnografik Bir Araştırma: Gelibolu Yarımadası Örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 67-90.

Van der Merwe, C. D. (2014). Battlefield Tourism: The Status Of Heritage Tourism In Dundee, South Africa, Bulletin of Geography. *Socio-Economic Series*, 206, 121-139. DOI: 10.2478/bog-2014-0049

Venter, D. (2011). Battlefield Tourism in The South African Context. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 1(3), 1-5.

Venter, D. (2017). Examining Military Heritage Tourism as a Niche Tourism Market in the South African Context. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 6(1), 1-19.

Von Clausewitz, C. (2018). *Savaş Üzerine*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Walter, T. (2009). Dark Tourism: Mediating Between the Dead and the Living, (Editor) Sharpley, R., & Stone, P.R.: *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*, İngiltere: Channel View Publications.

Wright, D. & Sharpley, R. (2018). Local Community Perceptions of Disaster Tourism: The Case of L'Aquila, Italy. *Current Issues in Tourism*, 21(14), 1569-1585. DOI: 10.1080/13683500.2016.1157141

Yeneroğlu Kutbay, E. & Aykaç, A. (2016). Battlefield Tourism at Gallipoli: The Revival of Collective Memory, The Construction of National Identity and The Making of A

Long-Distance Tourism Network. *Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 7(5), 61-83. DOI: 10.6092/issn.2036-5195/6382

Yeşildağ, B. (2019). Savaş Alanları Turizmi, (Editör) Özen, G. & Terzi, B.: *3000 Yıllık Mücadele: Truva'dan Gelibolu'ya Çanakkale*, Çanakkale: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları.

Yeşildağ, B. (2020). *Savaş Alanlarında Algılanan Hizmet Kalitesi, Destinasyon İmajı ve Davranışsal Niyetler İlişkisi: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Yeşildağ, B. & Atay, L. (2011). Savaş Alanları Turizmi: Gelibolu Yarımadasına Gelen Ziyaretçilere Yönelik Bir Çalışma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(26), 267-280.

Yeşildağ, B. & Özkök, F. (2021). Savaş Alanlarında Algılanan Hizmet Kalitesi, Destinasyon İmajı ve Davranışsal Niyetler İlişkisi: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 2(2), 87-101.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, O. (2021). Ulusal Alan Yazında Spor Turizminin Gelişimi: Lisansüstü Tezler Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 319-331. DOI: 10.30794/pausbed.758640

Yıldız, Z., Yıldız, S. & Aytemiz, L. (2015). Kara Turizm, Terör Turizmi, Türkiye Potansiyeli. *ITOBİAD: Journal of the Human & Social Science Researches*, 4(2), 390-407.

Yırık, Ş. & Seyitoğlu, F. (2014). *Hüzün turizmi ve mabetleşme süreci kapsamında Sarıkamış*, 15. Ulusal Turizm Kongresi, 1-13.

Zavarika, G.M. (2022). Military Tourism as A Peculiarity of Tourism Development in A Post-Conflict Territory *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 31(1), 186-193. DOI: 10.15421/112218

Zhang, J.J. (2010). Of Kaoliang, Bullets and Knives: Local Entrepreneurs and The Battlefield Tourism Enterprise in Kinmen (Quemoy), Taiwan. *Tourism Geographies*, 12(3), 394-411. DOI: 10.1080/14616688.2010.494685

Zienkiewicz, A., Podciborski, T. & Kaźmierczak, R. (2021). Increased Interest in Military Tourism on Selected Examples from The Area of Northern and Northeastern Poland, Travel And Tourism Studies in Transport Development. *Communications-Scientific Letters of the University of Zilina*, 23(4), G38-G50. DOI: 10.26552/com.C.2021.4.G38-G50